

Trandumskogen er idag en minnelund hvor hvite bjerkekors markerer gravene. Soldater steller gravene.

Trandumskogen

Det kreves dobbelt mot til å dø alene. Disse ord ble sagt ved minnesteinen i Trandumskogen søndag 13. juni. Da ble kranser lagt ned og taler holdt til minne om de kvinner og menn som ble ført inn i dette lille skogholtet for der å gi sitt liv.

Det var 20-årsminnet for krigens begynnelse og 15-årsminnet for dens slutt.

Med håndjern, uten distinksjoner, belte og lasser gikk Oscar Hans på kryss og tvers gjennom denne skogen hvor så mange nordmenn hadde gitt sitt liv foran hans pelotong. Han viste ikke hva han følte. Han ble stilt for norsk domstol, spenningen var stor. Det endte med frifinnelse. Han hadde fulgt ordre.

Under utgravningen tok politiet den fengslede Quisling opp i Trandumskogen for at han selv kunne se hva som var skjedd der oppe. Politifolk, frivillige samt utkommanderte fanger åpnet gravene. De døde ble identifisert på Rikshospitalet.

Ja, visst er det femten år siden. Det var i juni 1945 at det igjen hørt spadeklang i denne dødens skog. Og denne gang gikk det ikke en rekke med bleke, bakbundne menn mot den åpne grav.

Under krigen var det få som visste noe om Trandumskogens dystre hemmelighet. Skogen ligger langt fra riksveien innenfor en stor militærleir. Der herjet tyske tanks i forterrenget. Som en kile inn i skogen gikk en tankskytebane, skjermet av høye jordvoller. Det smalt til daglig der oppe, og noen geværskaller til eller fra en gråkald morgenstund var det ingen som la vekt på.

Det var da det skjedd. Vinter som sommer kom bilene med sin last. 173 nordmenn ble igjen der oppe, 15 sovjetborgere, 6 briter.

Hvor ofte har vi ikke sagt: Vi skal aldri glemme dem. Jeg har også sagt det. Det er derfor disse linjer skrives. Til minne om noen junidager i 1945 jeg aldri kan glemme.

Bilen humpet inn over de oppkjørte skogsstiene. Vi kom frem til tankbanen. Det fredelige skogholtet lå på begge sider. Tettere på høyre siden, mere åpent til å begynne med på venstre. Alt var fredelig junidag, varmt solskinn. Skogen var tørr og stille. Derinne skulle det være. Underende gikk vi inn under granene. Kunne denne lille skogen skjule dette grusomme. Plutselig en liten åpen flekk. Tydelig å se at skogbunnen var blitt forstyrret. Og tett ved siden av skuddmerker i trær. Tause vitner, med kvaetårer nedover barken. Det er et par politifolk og noen mil.org-karere i den lille gruppen. Fremdeles er dette bare en hyggelig skogteig med sommerlig duft. Er det en grav under disse graner? Politifolkene vet vel litt mer enn oss andre. De har sett nok.

Dagen etter er følget atskillig større. Landsvikkfanger med spader er med. De går i gang med den stenete røde skogsjorden.

Den største interesse samler seg om tyskeren Hans. Han er tatt med fra fengslet. Han bærer sin gamle uniform, uten distinksjoner. Han er fratatt belte og støvlelisser. Med lenkede hender klemmer han albuen mot hoftene for å holde på klærne.

Dette er mannen som kjenner skogens blodige hemmelighet. Han har ledet eksekusjonspeletongene i Trandumskogen. Han har fulgt de norske guttene hit opp. En gang hoppet en mann av fra bilen og kom seg vekk. De andre har han fulgt til kalk og jord ble kastet over dem.

Hans kjenner skogens hemmelighet. Fulgt i helene av en mil.org-kar går han barhodet innover under granene. Mørk, liten, sterk, innesluttet. Han smakker bare når han blir spurt.

Han går rett på et åpent felt og peker. Sier hvor mange som ligger under torven. Han går rett på neste felt. Han kjenner skogen. Grav etter grav, med to, med fire, med mange.

Han stanser og ser seg omkring. Den lange køen bak ham er taus

som han selv. Fra grav til grav. Den vakre junidagen er glemt. Skogen er plutselig blitt dystre. Vi fatter det liksom ikke. Nå har vi jo jublet i over en måned. Det er fred. Dette er ikke virkelighet. Denne apatiske tyskeren er døden selv. Vi vandrer i drømme på den andre siden av livets elv. Det er en spøkelsesskog.

Vi er langt inne i skogholtet nå. Krysser små stier som nesten er gjengrodd. Blåbærris, enerbusker, bregneblader og gress mellom granstammene.

Der stanser Hans igjen, ser seg omkring. Går mot en liten sykkelig smågran og napper i den med sine lenkede hender. Den er løs.

Her, han peker. Han tror det er elleve fra vinteren 19...

Politiet spør. Granene var plantet over for å skjule. Alt skulle utslettes. De døde skulle være borte for alltid.

Var det så at fangene gikk uten sko i sneen?

Hans rister på hodet. Noen hadde mistet sine tresko. Han hadde ikke tatt skoene av dem. Han hadde ikke gjort det vanskeligere for noen. Han hadde sine ordre. Han utførte ordre. Alt gikk ordentlig for seg under hans kommando. Han svarer bekrefteende på at alle døde stående.

— Alle hadde dobbelt mot.

Hans har vanskelig for å orientere seg frem til vintergravene. Men han finner dem. Han finner uhyggelig mange. Og det må ha gjort dypt inntrykk på ham, for han husker de fleste, han husker dem fra hverandre.

Sitter smellene også i hans sinn? Husker han de unge som stupte? Så han på dem da han ga ordren om ild? Han er en dannet mann, juridisk student, har bare en avdeling igjen. Men han er kadaverdisiplinert. Han er en tenkemaskin. Hitler avskaffet samvittigheten.

Hva tenker han her han vandrer en fredelig junidag og avdekker den grusomme hemmelighet han og hans menn har prøvet å skjule her i dødens skog?

Ingen kan lese det på ham. Han svarer monotont og korrekt. Ansiktet er ubevegelig.

Så langt om lenge: Var det alle? — Alle her, men på den andre siden ligger Englandsfarerne fra Alesund.

Så gikk gåsegangen ut på veien langs den høye jordvollen om skytebanen. Foran den, inn i den åpne skogen. Også her en liten visse gran.

Vi skjømte det før han stoppet. Her lå de 18 som ble skutt som gisler for to tyske politifolk på den lille øya Telavåg. 18 unge liv. En skuddserie i grålysningen i vårens måned, 30. april 1942.

Det ble travelt i dødens skog de nærmeste dager. Den ga fra seg alle den gjemte i sin dype favn. De hadde ligget der lenge og ventet, men alle de norske kom hjem til slutt.

Kj. L.

